

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА

213200 Сүхбаатар сум, Сэлэнгэ аймаг,
Утас/Факс: 7036-2223

2023.05.19 № 011764
танай 2023.04.25 -ны № ХЗГ/948

МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, ЗАСГИЙН
ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА
Д.АМАРБАЯСГАЛАН ТАНАА

Орон нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг
тайлагнах, илтгэх журмын 2.2-т заасны дагуу Хүний
эрхийн төлөв байдлын тайланг аймгийн хэмжээнд
нэгтгэн хүргүүлэв.

Хавсралт 21 хуудастай.

Н.ЛХАГВАДОРЖ

Монгол Улсын Засгийн газрын
Хэрэг эрхлэх газар

Бичиг хэрэг

Огноо 2023.5.24

10 10' 1200

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ТАЙЛАН

2023.05.19

Сүхбаатар сум

Нэгдүгээр бүлэг. Хүний эрхийг хангах үндэсний механизм

А.Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжилтийг хангах аймгийн дунд хугацааны төлөвлөгөөг 2003-2005, 2006-2010, 2011-2014, 2015-2018, 2020-2023 оноор 5 удаа батлуулсан. Хүний эрхийг хангах 2003-2005 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2005 оны 100 тоот тогтоолоор "Хангалттай", 2006-2010 төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, үр дүнг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2009 оны 29 тоот тогтоолоор "Хангалттай", 2011-2014 оны төлөвлөгөөний 2011, 2012, 2013 онуудын хэрэгжилт, үр дүнд хяналт шинжилгээ үнэлгээ хийлгэж, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн хуралд тайлагнаж 92.3 хувийн хэрэгжилттэйгээр тус тус дүгнүүлсэн. 2014 онд аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн хуралд 2011-2014 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнаж 96.7 хувийн биелэлттэй "Хангалттай" үнэлгээгээр дүгнүүлсэн. 2017 онд 2015-2018 оны төлөвлөгөөний 2015, 2016 оны явц байдлын тайланг сумдын салбар хороод, холбогдох байгууллагуудаас татан авч ажил, арга хэмжээ тус бүрээр хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг хийхэд 77 арга хэмжээ 100 хувь, 13 арга хэмжээ 90 хувь, 22 арга хэмжээ 70 хувь, 5 арга хэмжээ 50 хувь, 6 арга хэмжээ 30 хувь, 6 арга хэмжээ хэрэгжээгүй, нийт 84.8 хувийн биелэлтэйгээр аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнаж "Хангалттай" үнэлгээ авсан.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны "Захиргааны шийдвэр хянах, хууль, эрх зүйн сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулах төлөвлөгөө, хуваарь батлах тухай" А/40 дүгээр захирамжийг батлуулан, хэрэгжүүлэх ажлыг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулсан. Мөн аймгийн Засаг даргын захирамжаар "Монгол Улсын Үндсэн хууль батлагдсаны 30 жилийн ой"-г тэмдэглэн өнгөрүүлэх ажлын хүрээнд Үндсэн хууль, Монгол Улсын Засаг захиргааны нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль, Авлигын эсрэг хууль, Нийтийн албанд нийтийн болон хувийн ашиг сонирхлыг зохицуулах, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай хууль зэрэг шинээр батлагдсан хууль, тогтоомжийн сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулж аймгийн хэмжээнд 720 удаагийн сургалтаар 38890 иргэд, төрийн албан хаагчдийг хамруулсан.

Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөр болон бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор Хүний эрхийн Үндэсний комисс, Төрийн албаны зөвлөл хамтран "Монгол Улсад мэргэжлийн, иргэн төвтэй төрийн албыг бэхжүүлэх нь төсөл"-ийн хүрээнд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хөгжлийн хөтөлбөрийн санхүүжилтээр 2022 онд сумдын Засаг дарга, тосгодын захирагч нарт "Жендэр ба хүний эрх" сэдэвт сургалтыг зохион байгуулж, сургалтад 60 төрийн албан хаагчийг хамруулсан.

Монголын Хуульчдын Нэгдсэн холбооны Сэлэнгэ аймаг дахь салбартай хамтран 2022 оны 05 дугаар сарын 01-нд "Хуульчийн Про Боно өдөр-2022" өдөрлөгийг хуулийн болон төр захиргааны байгууллагуудыг хамруулан аймгийн

төв Сүхбаатар сумын Партизаны талбайд зохион байгуулж, уг арга хэмжээнд аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтэс, Монголын Өмгөөлөгчдийн холбооны Сэлэнгэ аймаг дахь салбар зөвлөл, Шүүхийн Тамгын газар, аймгийн Прокурорын газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар, Цагдаагийн газар, Гадаадын иргэн, харьяатын хойд бүс дэх газар, Хүний эрхийн үндэсний комисс, аймгийн Эрүүл мэндийн газар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар, Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний газар, Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар зэрэг 20 байгууллага оролцож, үйл ажиллагаагаа сурталчлан, зөвлөгөө мэдээллээр иргэдэд үйлчилгээ үзүүлсэн.

Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын орон нутаг дахь ахлах шинжээчтэй хамтран Баруунбүрэн, Сант, Орхон, Орхонтуул, Шаамар, Алтанбулаг сумдад Хүний эрхийн сургалт, зөвлөн туслах ажлыг зохион байгуулж, 170 иргэд, төрийн албан хаагчийг хамруулсан.

Аймгийн Засаг даргын “Шударга удирдагч, шударга төрийн албан хаагч” аян зохион байгуулах тухай 2021 оны А/292 дугаар захирамжийг эрчимжүүлэн үндэсний болон аймгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, сурталчлах, “Авлигаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх” чиглэлээр байгууллага бүрийг авлига, ашиг сонирхлоос урьдчилан сэргийлэх ажлын төлөвлөгөөтэй ажиллуулах, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг хийж, төрийн зарим ажил үйлчилгээг төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх зэрэг олон нийтэд хүртээмжтэй оролцоог хангасан ажил, арга хэмжээг зохион байгуулсан.

Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний болон аймгийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд 2022 оноос хэрэгжиж эхэлсэн хуулиудаар Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнтэй хамтран 3 удаагийн цахим сургалт зохион байгуулж 110 төрийн албан хаагч хамрагдсан. Мөн Ханнс Зайделийн сан, Хууль зүйн Үндэсний хүрээлэнтэй хамтран 2022 онд “Эрх зүйн хөтчийн чадавхжуулах” сургалтыг зохион байгуулж, сургалтад 17 сум, 6 тосгоны 45 эрх зүйн хөтөч хамрагдаж, гэрчилгээг гардуулан өгч, эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн систем www.legalinfo.mn сайт болон Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газар, Авлигатай тэмцэх газар, Төрийн албаны зөвлөл, Хүний эрхийн Үндэсний комиссын цахим хуудсууд болон www.e-khutuch.mn эрх зүйн зөвлөгөө мэдээллийн цахим хуудсыг аймгийн хэмжээнд ашиглагддаг “Эрх зүйн ажлын дэвтэр”, “Иргэний эрх зүйн хөтөч” сурталчилгааны самбаруудад байршуулан сурталчилах ажлыг зохион байгуулж хэвшсэн.

Мөн “Глоб интернэшнл төв” төрийн бус байгууллагатай хамтран 2022 оны 05 дугаар сарын 01-нээс хэрэгжиж эхэлсэн “Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай” хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, олон нийтийг болон төрийн албан хаагчдын мэдлэг чадварыг нэмэгдүүлэх мониторинг хийх зорилгоор “Миний мэдэх эрх” сургалт зохион байгуулж сургалтад төрийн албан хаагчид, иргэний нийгмийн төлөөлөл, сэтгүүлч хэвлэл мэдээллийн төлөөллийг хамруулан зохион байгуулсан.

Аймаг, сумын Засаг даргын Тамгын газрын “Иргэний танхим”-д үндэсний өдөр тутмын сонин, сэтгүүл, орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн сонин, Засгийн газрын болон аймгийн мэдээллийн хуудаснуудыг байршуулан иргэдэд үйлчлэхийн

зэрэгцээ шаардлагатай хууль тогтоомж, тогтоол шийдвэрийн лавлагаа, мэдээлэл, хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөөг тухай бүр өгч ажилласан.

Төрийн мэдээлэл сэтгүүлд шинээр нийтлэгдсэн хууль тогтоомжуудыг зарим иргэд, төрийн албан хаагчид өөрсдийн биеэр ирж үзэж судалж, ашиглахаас гадна цахим хаягаараа дамжуулан хууль тогтоомж авахыг хүссэн иргэдэд эрх зүйн мэдээллийн нэгдсэн системийн хаяг өгч, хууль тогтоомжийг хэрхэн авах, хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө, мэдээллийг Хууль эрх зүйн хэлтсийн дарга, мэргэжилтнүүд, сумдын Засаг даргын Тамгын газрын Төрийн захиргаа, хууль эрх зүйн асуудал хариуцсан ажилтнууд, Хууль зүйн туслалцааны төвийн “Иргэдэд үйлчлэх танхим”-аар дамжуулан иргэд, олон нийтэд хүргэх ажлыг тогтмол зохион байгуулж ажилласан.

Аймгийн Засаг даргын захирамжийн хууль эрх зүйн үндэслэлийг хянаж санал дүгнэлт өгөх, захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэрийг зохих журмын дагуу Хууль зүй, дотоод хэргийн яаманд хянуулж, бүртгүүлж ажилласан талаар;

Аймгийн Засаг даргаас 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 577 захирамж, аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын даргын 232 тушаалын хууль, эрх зүйн үндэслэлийг төсөл тус бүрээр хянаж, захирамжийн дагалдах хуудсанд санал дүгнэлтийг тухай бүр өгч, захиргааны шийдвэрийн хувийн хэргийг хөтлүүлэн Захиргааны ерөнхий хуулийн хэрэгжилтийг ханган ажилласан.

2022 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2, Алтанбулаг сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 1 хэм хэмжээний актыг Хууль зүй, дотоод хэргийн яаманд хүргүүлэн бүртгүүлсэн.

Газрын төлбөрийн итгэлцүүрийг хэрэглэх газрын зааг, хязгаар, итгэлцүүрийн тоон утгыг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тогтоохоор хуульд өөрчлөлт орсонтой холбогдуулан сумдын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2018 оны “Газрын үнэлгээний бүсчлэл, газрын төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” тогтоолуудыг хүчингүй болгож, улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлэх, legalinfo.mn цахим системээс хасуулах ажлыг зохион байгуулсан.

Сумын Засаг даргын шийдвэр хууль тогтоомжид нийцэж буй эсэхэд хяналт тавих, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах талаар:

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны “Хууль, эрх зүйн сургалт, сурталчилгааны ажлын төлөвлөгөө, захиргааны шийдвэр хянах хуваарь батлах тухай” А/40 дугаартай захирамжаар сум, агентлагуудын захиргааны шийдвэрээ хянуулах хуваарийг батлуулж хэрэгжилтийг ханган ажиллалаа. Мөн аймгийн Засаг даргын захирамжаар сумдад ажиллах ажлыг хэсгийн бүрэлдэхүүн, удирдамжийг батлуулан захиргааны шийдвэр хянах ажлыг зохион байгуулж, 2022 онд сумдын Засаг дарга нарын эрх зүйн үндэслэлгүй гарсан 6 захирамжийг хүчингүй болгон шийдвэрлэсэн.

2022 онд сумдын Засаг дарга нараас эрх зүйн үндэслэлгүй гаргасан захирамжийг хүчингүй болгох, зарим сумын Засаг дарга нарт хариуцлага тооцох захиргааны шийдвэрт сонсох ажиллагааг Захиргааны ерөнхий хуулийн дагуу зохион байгуулж, оролцогч талуудын оролцоог хангаж ажиллалаа.

Хоёрдугаар бүлэг. Хүний суурь эрхийг хангасан үйл ажиллагаа**А.Хүний хувийн эрх чөлөө****Хүний хөгжлийн бодлогын хүрээнд хийгдсэн ажлууд:**

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газар, Боловсрол, шинжлэх ухааны газар хамтран “Мэргэжил сонголт” арга хэмжээг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж, тус арга хэмжээнд 982 суралцагчийг хамруулсан.

Аймгийн төсвөөс ерөнхий боловсролын 16 сургуульд 98.5 сая төгрөгийн өртөг бүхий 33 нэр төрлийн гал тогооны тоног төхөөрөмж, 13 цэцэрлэгт 51.4 сая төгрөгийн өртөг бүхий гал тогооны тоног төхөөрөмжөөр хангаж, сургуулийн 70, цэцэрлэгийн 80 хувийг гал тогооны тоног төхөөрөмжөөр бүрэн хангасан.

Боловсролын Ерөнхий газар, Боловсрол, шинжлэх ухааны газраас зөвлөх зэрэгтэй 23 багштай байгуулсан “Итгэлцлийн бичиг”-ийн хүрээнд мэргэжлийн бүлгийг удирдах, суралцахуйн зорилтод суурилсан хичээл сургалтын арга зүйн туршлагаа түгээн ажилласан.

Аймгийн ерөнхий боловсролын 35 сургуульд дүрслэх урлаг, дизайн технологийн чиглэлээр 18 төрлийн секц дугуйланд 1765, биеийн тамир, эрүүл мэндийн чиглэлээр 17 төрлийн секц дугуйланд 3397, сэтгэн бодох чадварыг хөгжүүлэх чиглэлээр 67 нэр төрлийн секц дугуйланд 3650 нийт 8812 суралцагч секц, дугуйланд хамрагдаж, 505 багш, 14 иргэн гэрээгээр ажиллаж, сургуулийн орчинд хүүхэд хөгжүүлэх үйл ажиллагааг чиглүүлэн ажилласан.

Японы “Тоёо” их сургуулийн “Хүний хөгжлийн судалгааны хүрээлэн”-гээс зохион байгуулсан тэгш хамран сургах арга зүйн 3 удаагийн сургалтад 30 багшийг эцэг, эхчүүдийн хамт хамруулсан.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн эргэн төлөлтийн хувь

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрүүдийн санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдсан иргэдийн эргэн төлөлтийн хувь 2022 онд 67 хувьтай байна.

Эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдсан иргэдийн нийт хүн амд эзлэх хувь

Сэлэнгэ аймгийн эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдсан иргэдийн хүн амд эзлэх хувь 98.0 байгааг өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулахад 3 хувиар өссөн нь иргэд эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлээ 1 сар төлөөгүй нь эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авах боломжгүй болсонтой холбоотойгоор эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлээ төлсөн иргэдийн эзлэх хувь нэмэгдсэн.

Шинээр бий болсон ажлын байр

2022 онд шинээр 1220 ажлын байр бий болсныг 2021 онтой харьцуулахад 6 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. 2021 онд “Ковид-19” цар тахалтай холбогдуулан аж ахуй нэгж байгууллагууд ажиллах боломж бага байсан бол 2022 онд аж ахуй нэгж байгууллагууд ажиллах боломж гарч, шинэ ажлын байрны тоо өсөхөд нөлөөлсөн.

Хэрэглээний үнийн индекс

Өргөн хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнэ өмнөх оныхоос 13.6 хувиар өсөхөд тээвэр зочид буудал, нийтийн хоол, дотуур байрны үйлчилгээ 22.4 хувь, бусад бараа, үйлчилгээ 18.7 хувь, хүнсний бараа 16.9 хувь, гэр ахуйн тавилга, ахуйн бараа 16.1 хувь, тээвэр, бөс бараа, соёлын бараа, үйлчилгээ 13.7 хувь, эм, тариа, эмнэлгийн үйлчилгээ 9.5 хувь, орон сууц, ус, цахилгаан, хийн болон бусад

түлш 8.6 хувь, согтууруулах ундаа, тамхи, мансууруулах бодис 7.7 хувь, холбооны хэрэгсэл, шуудангийн үйлчилгээ 0.3 хувиар өссөн үзүүлэлтэй байна.

Малын тоон өсөлт

Аймгийн хэмжээнд 1.9 сая толгой мал байгаагаас 44.8 хувийг хонь, 32.7 хувийг ямаа, 15.6 хувийг үхэр, 6.7 хувийг адуу, 0,02 хувийг тэмээн сүрэг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оныхоос 25.6 мянган толгой буюу 1.3 хувиар өсч, ямаа 1.3 хувиар буурсан байна. Цаашид аймгийн малын тоо толгойг тогтворжуулан, зохистой харьцаанд барин мал аж ахуйг бүсчлэн хөгжүүлж, малаас авах ашиг шим, чанарыг сайжруулах, эрчимжсэн суурин, хагас суурин аж ахуйг хөгжүүлэн мах, сүүний чиглэлийн боловсруулах үйлдвэр байгуулах, малын эрүүл мэндийг хамгаалан өвчлөлгүй тайван аймаг болж, эрүүл бүсийг байгуулан мах, махан бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн.

Хураан авсан үр тариа

2022 онд үр тариа 136.9 мянган га талбайд тариалалт хийж, 183.9 мянган тн буюу 14 цн ургац хураан авсан. Үүнээс улаанбуудай 125.2 мянган га талбайгаас 177.8 мянган тн ургац 14,2 цн, арвай 682 га талбайгаас 748 тн, овъёос 4.8 мянган га талбайгаас 4.4 тн, гурвалжин будаа 945 га талбайгаас 823 тн, тэжээлийн ургамал 15.9 мянган га талбайгаас 27.9 тн, тосны ургамал 49.3 мянган га талбайгаас 23.5 тн ургац хураан авч, 9,5 мянган га талбайд усалгаатай талбайд тариалалт хийсэн.

Хураан авсан малын тэжээл

Аймгийн хэмжээнд 16.0 мянган га талбайгаас 27.9 мянган тн тэжээлийг хураан авч өмнөх оноос 18 хувиар нэмэгдэж, 10 сумын 21 малчинд 10 тн овъёосны үрийн дэмжлэг үзүүлж, 46.5 га талбайгаас 281 тн ногоон тэжээлийн сумын аюулгүйн нөөцийг бүрдүүлсэн.

Хураан авсан хүнсний ногоо

Аймгийн хэмжээнд 2.3 мянган га талбайгаас төмс 30.6 мянган тн, 3.5 мянган га талбайгаас хүнсний ногоо 52.7 мянган тн хураан авч, төмс 26.3 хувиар, хүнсний ногоо 46.6 хувиар тус тус нэмэгдсэн.

Хүлээн авах гадаад жуулчин

Аймгийн Алтанбулаг, Сүхбаатар боомтоор давхардсан тоогоор 274.2 мянган зорчигч нэвтэрсэн нь өмнөх оныхоос 17 хувиар өсөж, нийт зорчигчдын 175.7 мянга буюу 64.1 хувь нь Монгол иргэд, 98.5 мянга буюу 35.9 хувь нь гадаад иргэд хилээр нэвтэрч, өмнөх оныхоос Монгол иргэдийн тоо 12.5 хувиар, гадаад иргэдийн тоо 4.2 хувиар өссөн.

Идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж байгууллага

Тайлант онд бизнес регистрийн санд 4114 аж ахуйн нэгж, байгууллага бүртгэлтэй байгаагийн 1768 буюу 43.0 хувь нь үйл ажиллагаа явуулж, Сүхбаатар, Мандал, Ерөө суманд 2345 буюу 57.0 хувь, Сайхан, Хүдэр, Баянгол, Цагааннуур, Алтанбулаг, Шаамар суманд 1153 буюу 28.0 хувь, бусад сумдад 616 буюу 15.0 хувь нь үйл ажиллагаа явуулж байна.

Үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжийн өмчийн хэлбэрээр нь авч үзвэл төрийн болон орон нутгийн өмчийн аж ахуйн нэгж 259, Монгол Улсын

иргэний өмчийн 1496, гадаад улсын иргэнтэй хамтарсан 3, гадаад улсын иргэний өмчийн 10 аж ахуйн нэгж байна.

Инженерийн бүрэн хангамжтай орон сууцаар хангагдсан нийт өрхөд эзлэх хувь

Аймгийн нийт өрхийн 72.8 хувь нь байшинд, 25.8 хувь нь гэрт амьдарч байгааг өмнөх оныхоос 0.2 пунктээр нэмэгдэж, байшинд амьдардаг өрхийн эзлэх хувь 0.2 пунктээр буурчээ. Орон сууцны байшинд суудаг өрхийн тоо нийт өрхийн 27.7 хувийг эзэлж, 2021 оныхоос 13.1 хувиар нэмэгдсэн тоон үзүүлэлттэй байна.

Цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан хүн амын эзлэх хувь

Тайлант онд халаалтын төвлөрсөн системд холбогдсон өрх 18.4 хувь, цахилгааны төвлөрсөн системд өрх 83.5 хувь, төвлөрсөн усан хангамжинд 17.3 хувь, бохир ус зайлуулалтын төвлөрсөн системд өрх 16.7 хувь тус тус холбогдсон үзүүлэлттэй байна.

Бүртгэгдсэн гэмт хэрэг

Аймгийн хэмжээнд 2022 онд 775 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь урьд оны мөн үеэс 138 хэргээр буюу 21.7 хувиар өссөн. Согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 222 бүртгэгдэж 34 буюу 18.0 хувиар өссөн.

Иргэдэд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэлтийн түвшин

Иргэдэд учирсан хохирлын нөхөн төлүүлэлтийн түвшин 42,0 хувь буюу өмнөх оны мөн үеэс 11.4 хувиар буурсан дүнтэй байна. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар учирсан хохирол 5.663.960,0 сая бөгөөд нөхөн төлүүлсэн хохирол өмнөх оны мөн үеэс 11.4 хувиар буурсан байна.

PM 2,5 тоосонцорын жилийн дундаж агууламж

Сүхбаатар сумын агаарын чанарын 1 дүгээр харуул, Мандал сумын Зүүнхараа агаарын чанарын 2 дугаар харуулын шинжилгээгээр 2022 онд агаарын чанарыг автомат багажаар тодорхойлоход 33 М кг/м³ байгаа нь агаарын чанарын ангиллаар хэвийн буюу стандартын шаардлага хангасан байна.

PM10 тоосонцорын жилийн дундаж агууламж

Агаарын чанарын шинжилгээгээр энэ онд PM10 том ширхэглэг тоосонцорын жилийн дундаж агууламж 44 М кг/м³ байгаа нь өмнөх оноос 45 хувиар буурсан нь хэвийн буюу агаарын чанарын стандартын шаардлага хангасан байна.

Ойгоор бүрхэгдсэн талбай

Аймгийн хэмжээнд ойн сангийн талбай 1931.2 мянган га, үүнээс ойгоор бүрхэгдсэн талбай 1441.0 мянган га, байгалийн ой 1397.4 мянган га, ойгоор бүрхэгдээгүй ойн талбай 406.6 мянган га буюу 43,6 хувийг эзэлж байна.

Ундны цэвэр усаар хангах талаар

Аймгийн гадаргын болон гүний усны тооллогыг зохион байгуулж шаардлагатай үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлсэн. Усны хатуулаг ихтэй Сүхбаатар, Орхон сумдыг сонгож Орхон сумын ундны усны эх үүсвэр, Сүхбаатар сумын ундны усны эх үүсвэрийн 2 дугаар өргөх станц дээр ус зөөлрүүлэх төхөөрөмжүүдийг суурилуулсан. Уг ажлыг гүйцэтгэхээс өмнө хатуулгийн хэмжээг шинжилгээний дүгнэлтээр гаргуулж ажил дуусмагц харьцуулж үзэхэд хатуулгийн хэмжээ эрс буурсан. Мөн Ерөө сумын Бугант тосгоны ундны усны шугам солих, засварлах

ажилд Байгаль хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлаас 100.000.000 төгрөгийг шийдвэрлэсэн.

Мод, модон материалаар хангах ажлын хүрээнд:

Сэлэнгэ аймгийн ойн сангийн нийт талбай 1931156 га байгаагаас хамгаалалтын бүсийн ой 730292 га, ашиглалтын бүсийн ой 1200864 га талбайг тус тус эзэлдэг. Аймгийн 16 суманд ойн тархан ургасан. Жил бүр дундажаар 46427 м³ хэрэглээний модыг бэлтгэж аймгийн иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын мод, модон материалын хэрэгцээг хангахаас гадна Улаанбаатар хотруу тээвэрлэж байна.

Орчны бохирдлыг бууруулах, эрүүл аюулгүй орчинг бий болгох ажлын хүрээнд:

Орчны бохирдлыг бууруулах замаар иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх, агаарын бохирдлыг бууруулах ажлыг эрчимжүүлж, дэлхийн дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийг бууруулах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэн ажилласан. Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоолоор Сүхбаатар, Мандал сумын "Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах ерөнхий төлөвлөгөө"-г батлан хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. Аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй албан газар, аж ахуйн нэгж, байгууллагууд, үйлдвэрлэл үйлчилгээний газрууд болон орон сууц, гэр хорооллын айл өрхөөс 2021-2022 онд дундажаар 23 хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт 41257 тн хуурай хог хаягдлыг тээвэрлэж зайлуулсан.

Хүн ам ихээр төвлөрсөн Мандал, Сүхбаатар, Сайхан сумдад агаар орчны шинжилгээг хийсэн. Уул уурхайн олборлолтын улмаас эвдэрсэн 1721 га талбайгаас жил бүр 50 га доошгүй талбайд нөхөн сэргээлт хийсэн.

Ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх, иргэдийн ая тухтай амьдрах орчинг бий болгох ажлын хүрээнд:

Тус аймаг Засгийн газартай 20,0 сая ширхэг тарьц суулгац тарихаар гэрээ байгуулан "Тарьц, суулгац нийлүүлэгч аймаг" болох эрхэм зорилтыг дэвшүүлэн 2022 онд аймгийн хэмжээнд 8.0 сая ширхэг мод байсан, өнөөдрийн байдлаар 24.7 сая ширхэг модны тарьц, суулгац, 870.0 мянган ширхэг мөчир, 11.7 тн үрийн нөөцтэй болж, шинээр 50 мод үржүүлгийн газар байгуулагдсанаар 94 мод үржүүлгийн газартай болж, 5.7 сая ширхэг тарьц суулгацыг зах зээлд борлуулах бүрэн боломжтой.

Аймгийн хэмжээнд "Тэрбум мод-Их ажлын эхлэл хөдөлгөөн"-ийг өрнүүлж, 1497 га талбайд 3,7 сая ширхэг модыг тарихад 1 тэрбум 460.0 сая төгрөгийг зарцуулж, 3,2 сая ширхэг тарьц суулгацыг зах зээлд нийлүүлж, аймгийн хэмжээнд шинээр 6 бичил цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулж, ногоон байгууламжийн 2665 м² талбайг зүлэгжүүлэн, 614 цэцгийн мандал байгуулж, Орхонтуул сумын "Замын булаг"-ийн усыг хуримтлуулан хөв, цөөрөм байгуулан ашиглалтад оруулсан.

Дахин боловсруулах хог хаягдал

Сүхбаатар сумын "Хэт жолоо" ХХК-ийн үйл ажиллагааг нь өргөжүүлэх зорилгоор "Рич" төсөлд хамруулан дахивар хаягдал цуглуулж хэрчигч төхөөрөмжөөр ханган Хонгор морьтын хог хаягдлын нэгдсэн цэгээс хуванцар хаягдлыг ялган цуглуулж преслэн Дархан-Уул аймгийн "Сан Оргиу" ХХК-д нэг

удаагийн тээвэрлэлтээр 800-900 кг хуванцар, 1 тн орчим кардон цаас, гялгар уут нийлүүлж, 9 тн орчим дахивар хог хаягдлыг дахин боловсруулсан.

Вируст хепатитийн өвчлөлийн түвшин /10000 хүн амд/

Вируст хепатитийн өвчлөлийн 10,000 хүн амд 0 промилл байгаа бөгөөд өмнөх оны түвшинд байна.

Товлолт дархлаажуулалтын хамралтын хувь/товлолын ангилалаар/

Товлолт дархлаажуулалтын хамралт 99 хувьтай байгаа бөгөөд өмнөх оны түвшинд байна.

Артерийн даралт ихсэх өвчний эрт илрүүлгийн хамрагдсан 40 ба түүнээс дээш насны хүн амын эзлэх хувь

2021 онд артерийн даралт ихсэх өвчний эрт илрүүлгийн хамрагдалт 44,4 хувь байсан бөгөөд 2022 онд өмнөх оны мөн үеэс 11,9 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллага эрт илрүүлгийн ач холбогдлын талаарх сургалт сурталчилгааг эрчимжүүлснээр иргэдийн мэдлэг, хандлага сайжирч оношилгоо шинжилгээний хамрагдах идэвх нэмэгдсэн.

Чихрийн шижин хэв шинж-2 өвчний эрт илрүүлгэнд хамрагдсан 40 ба түүнээс дээш насны хүн амын эзлэх хувь

2021 онд чихрийн шижин хэв шинж-2 өвчний эрт илрүүлгийн хамрагдалт 39.4 хувь байсан бөгөөд 2022 онд өмнөх оны мөн үеэс 13.8 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байгаа нь анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллага эрт илрүүлгийн үзлэг, оношилгоо шинжилгээний ажлыг зохион байгуулсантай холбоотойгоор тоон үзүүлэлт нэмэгдсэн.

Хорт хавдрын эрт илрүүлгийн хувь

2021 онд хорт хавдрын эрт илрүүлгийн хамрагдалт 37,2 хувь байсан бөгөөд 2022 онд өмнөх оны мөн үеэс 4.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагаас иргэдэд урьдчилан сэргийлэх үзлэг, явцын хяналт, оношилгоо шинжилгээг хийснээр энэ тоон үзүүлэлт нэмэгдсэн байна.

Сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалт хувь:/цэвэр жин/

2022-2023 оны хичээлийн жилд сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалтын цэвэр жин 82.7 хувьтай байна. Үүнийг өнгөрсөн хичээлийн жил /82.5 хувь/-ийнхтэй харьцуулахад 0.2 хувьтай өссөн үзүүлэлттэй байгаа нь 2 настай хүүхдүүдийг 2021 онд цар тахлын улмаас цэцэрлэгт хүлээн аваагүй бөгөөд улмаар 2022 оны 02 дугаар сараас эхлэн Боловсрол, шинжлэх ухааны яамнаас шийдвэр гарч, хамруулж эхэлсэнтэй холбоотойгоор сургуулийн өмнөх боловсрол эзэмшүүлж байгаа хүүхдийн тоо өссөн.

Суурь боловсролын хамрагдалтын хувь: /цэвэр жин/

2022-2023 оны хичээлийн жилд төрийн өмчийн 35 сургуульд нийтдээ 21953 хүүхэд суралцаж, суурь боловсролын хамран сургалт 91.0 хувьд хүрч, өнгөрсөн жил /87.5/-ийнхтэй харьцуулахад 3.5 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Цэцэрлэгийн бүлгийн нэг багшид ногдох хүүхдийн тоо

Цэцэрлэгийн бүлгийн нэг багшид ноогдох хүүхдийн тоо 26.7 байгаа нь өмнөх оноос 0.5-аар өссөн. Энэ нь энэ хичээлийн жилийн хүүхдийн тоо болон бүлгийн багшийн тоо өмнөх оноос өссөнтэй холбоотойгоор тоон үзүүлэлт нэмэгдсэн.

Бага ангийн нэг багшид ногдох хүүхдийн тоо

Бага ангийн нэг багшид ноогдох хүүхдийн тоо 29.2 байгаа ба өмнөх он /29.4/-оос 0.2-оор буурсан байна. Энэ нь бага ангийн хүүхдийн тоо өмнөх оноос 56 хүүхдээр цөөрсөн, суралцагчдын шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотойгоор тоон үзүүлэлт буурсан.

Элсэлтийн ерөнхий шалгалтын дундаж оноо:

2022 оны Элсэлтийн ерөнхий шалгалтад 977 шалгуулагч хамрагдаж, ирц 93.94 хувьтай. Тайлант онд монгол улсын түүх, англи хэл, нийгмийн тухай мэдлэг хичээлээр 3 шалгуулагч 800 оноо авч, элсэлтийн ерөнхий шалгалтын хэмжээст онооны дундаж өнгөрсөн жил /503.7/-ийнхээс 2.9 буюу /506.6/ хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Б.Улс төрийн эрх, эрх чөлөө

Сэлэнгэ аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны сонгуулиар аймгийн хэмжээнд сонгогчийн нэрийн жагсаалтад 72856 сонгогч, үүнээс үндсэн 69986 сонгогч бүртгэгдсэн байна.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд Аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд 30 тойргийн 37 мандатад нийт 88 нэр дэвшигч өрсөлдөж сонгогдсон төлөөлөгчийн МАН-наас 23 төлөөлөгч буюу 62,16 хувь, АН 14 төлөөлөгч буюу 37,84 хувьтай байна.

Боловсролоор нь авч үзэхэд: дээд боловсролтой 31 буюу 83,78 хувь, Бүрэн дунд боловсролтой 3 буюу 8,11 хувь, тусгай дунд 3 буюу 8,11 хувь нь төлөөлөгч байна.

Ажил мэргэжлээр нь авч үзвэл: Төрийн захиргаа удирдлагын менежер 4 буюу 10,8 хувь, эдийн засагч 3 буюу 8,1 хувь, инженер 11 буюу 29,7 хувь, эрх зүйч 5 буюу 13.5 хувь, багш 5 буюу 13.5 хувь, бусад мэргэжлээр 9 буюу 24,3 хувийг эзэлж байна.

Насаар нь авч үзвэл: хамгийн өндөр настай нь 65 настай 1, хамгийн залуу нь 29 настай 1 төлөөлөгч байв.

Хүйсээр нь авч үзэхэд: Эрэгтэй 32, Эмэгтэй 5 төлөөлөгч сонгогдсон байна.

Аймгийн 17 сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд 827 нэр дэвшигч өрсөлдөж 393 төлөөлөгч сонгогдсоноос Монгол Ардын намаас 222, Ардчилсан намаас 167, Монгол Ардын Хувьсгалт намаас 1 төлөөлөгч, 2 бие даан нэр дэвшигч байна. Сумдад сонгогдсон төлөөлөгчдийг хүйсээр нь авч үзвэл 251 эрэгтэй, 142 эмэгтэй төлөөлөгч байна.

Сонгогчдын улс төрийн эрхийг хүндэтгэн эмнэлэгт хэвтэж буй, түр саатуулах байранд байгаа, хөгжлийн бэрхшээлтэй, өндөр настай, эрүүл мэндийн шалтгаанаар гэртээ хэвтэрт байгаа нийт 503 сонгогчийн хүсэлтийг авч зөөврийн битүүмжилсэн хайрцгаар саналыг авах ажлыг зохион байгуулсан.

В. Өмчлөх эрх

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 03 дугаар сарын 16-ны өдрийн 121 тоот тогтоолоор Сэлэнгэ аймгийн хэмжээнд нийт 618.83 га газрыг 4776 иргэнд өмчлүүлэхээр шийдвэрлэсэн бөгөөд 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар Засгийн газрын 121 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийг аймгийн хэмжээнд авч үзвэл тухайн

шатны Засаг даргын шийдвэрээр одоо эзэмшиж байгаа газрыг өмчлүүлсэн 9,91 га газрыг 51 иргэнд, шинээр 249,87 га газрыг 1674 иргэнд, улсын чанартай авто замын дагуу 34,43 га газрыг 453 иргэнд үнэ төлбөргүйгээр өмчлүүлж, гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар 0,42 га газрыг 2 иргэнд үнээр нь худалдаж өмчлүүлсэн.

Аймгийн хэмжээнд өссөн дүнгээр нийт 49500 иргэн буюу нийт хүн амын 45,3 хувь нь нийт 9395,503 га газрыг өмчилж авсан бөгөөд 12.503.41 төгрөгийн албан татвар ногдсон байна. Хашааны газраа эзэмшиж байгаад өмчилсөн 11682 иргэн, шинэ байршилд 25659 иргэн, улсын чанартай авто замын дагуу 12089 иргэн гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар тус тус газраа үнэ төлбөргүй өмчилж авсан байна. Аж ахуйн зориулалтаар 2 суманд худалдаа үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зориулалтаар нийт 33 иргэнд 11,28 га газрыг 10328059 төгрөгийн үнээр худалдаж өмчлүүлсэн.

Сэлэнгэ аймгийн хэмжээнд 2022 оны байдлаар газрын нэгдмэл сангийн ангиллын дагуу нийт 711605.640 га газрыг иргэн, аж ахуй нэгжид өмчлүүлж, эзэмшүүлж, ашиглуулсан байна. Үүнээс: Хөдөө аж ахуйн газар 323216.92 га, Хот, тосгон бусад суурин газар 43329.905 га, Зам шугам сүлжээний газар 5742.734 га, Ойн сан бүхий газар 332878.3457 га, Усан сан бүхий газар 10 га, Улсын тусгай хэрэгцээний газар 6429.828 га газрыг тус тус олгогдсон.

Г.Нийгэм, соёлын эрх

Аймгийн төсвийн 206.0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар сувиллын зориулалтаар цэцэрлэгийн барилгыг иж бүрэн засварлаж, Сүхбаатар сумын 6 дугаар цэцэрлэгийг байршуулж, 53 хүүхдийг сувилж байна. Нийт 5 сургууль, 1 дотуур байр, 2 цэцэрлэгийн их засвар бүрэн хийгдсэн.

“Монголын Алт” ХХК 10.0 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 960 хүүхдийн сургуулийн барилгыг өөрийн хөрөнгөөр Ерөө суманд барьж, 2022 оны 09 дүгээр сарын 16-нд ашиглалтад хүлээлгэн өгч, сурч боловсрох таатай орчинг бүрдүүлсэн.

Сэлэнгэ Мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн төвд 8 мэргэжлээр 236 оюутан, Шаамар Мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн төвд 6 мэргэжлээр 131 оюутан, “Зүүнхараа” политехник коллежид 12 мэргэжлээр 279 оюутан суралцаж, нийт 19 мэргэжлээр 646 оюутан сурч байна.

Оросын Холбооны Улсын Буриадын Бүгд Найрамдах Улсын Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны төлөөлөлтэй 2 удаагийн ажил, хэргийн уулзалтыг хийж, Сэлэнгэ аймгийн ерөнхий боловсролын лаборатори 4 дүгээр сургуулийг түшиглэн орос хэл сурахад зориулсан иж бүрэн кабинет байгуулах, Сүхбаатар сумын ерөнхий боловсролын 1 дүгээр сургууль дээр Орос хэлний төвийг нээн Оросын шинжлэх ухаан, соёлын төвтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулж багш, сурагчдийг 1636 ам.долларын үнэ бүхий ном, гарын авлагаар хангасан.

Аймгийн хэмжээнд 6 сургуульд мэргэжлийн сэтгэл зүйч ажиллаж байгаа бөгөөд 1066 хүүхэд, 285 эцэг эх, асран хамгаалагч, 187 багш ажилтанд мэргэжлийн сэтгэл зүйн үйлчилгээг үзүүлсэн

2022 оны байдлаар жудо, бокс, таеквондо, волейбол, хүндийн өргөлт зэрэг спортын төрлөөр өсвөрийн 5 тамирчин улсын шигшээ багт шалгаран хичээллэж, Боксын Олон Улсын хэмжээний мастер О.Есүгэн Хойд номхон далайн бүсийн

орнуудын аварга, Азийн тивийн аваргын хүрэл медаль, жудо бөхийн Олон Улсын хэмжээний мастер Л.Энхрийлэн дэлхийн аварга шалгаруулах тэмцээнээс хүрэл медалийг тус тус хүртсэн.

ХААН банкны хөрөнгө оруулалтаар Сүхбаатар сум, Мандал суманд 3х3 сагсан бөмбөгийн стандартын талбайг барьж ашиглалтад оруулж, Баянгол, Цагааннуур, Ерөө спортын цогцолборууд, Спортын ордны ашиглалтыг сайжруулах чиглэлээр урсгал засварын ажлыг 730.0 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар бүрэн хийсэн.

“Дээлтэй Монгол-2022” наадамд дээл урлаач, өвлөн уламжлагч, гоцлол бүжигчдийн улсын анхдугаар уралдаанд оролцсон 20 уран бүтээлчдэд дэмжлэг үзүүллээ.

“ШИЛДЭГ БҮТЭЭЛ-ШИЛДЭГ УРАН БҮТЭЭЛЧ” төв, орон нутгийн мэргэжлийн чуулгуудын уралдаант наадамд оролцсон Сэлэнгэ аймгийн Ардын дуу, бүжгийн “Сэлэнгийн долгио” чуулга, Дуу, бүжгийн “Мөнгөн хараа” чуулгад 20.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг үзүүллээ.

“СОЁЛЫН БҮТЭЭЛЧ САР”-ын үйл ажиллагааны хүрээнд нийтийн соёлын боловсролыг дээшлүүлэх, хүүхэд багачууд, иргэдэд зориулсан соёл, урлагийн тэмцээн уралдааныг зохион байгууллаа.

“Нүүдэлчин” Дэлхийн Соёлын Фестивальд аймгаа төлөөлөн оролцсон 61 өвлөн уламжлагч нарт аймгийн Засаг даргын 30.0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүллээ.

Соёлын яам, Соёл, урлагийн их сургуулиас хамтран зохион байгуулсан сургалтад аймгийн 20 соёлын төвийн 141 албан хаагчид, хамрагдлаа.

Аймгийн хэмжээнд 300 гаруй соёлын биет бус өвлөн уламжлагчдыг сурталчлан таниулах, түгээн дэлгэрүүлж, шавь сургалтыг аймгийн хэмжээнд 36 удаа зохион байгуулсан. Соёлын биет болон биет бус өвийг уламжлагч 61 хүнийг байгууллагын цахим хуудсаар олон нийтэд танилцуулж алдаршуулсан.

Сэлэнгэ аймгийн 17 сум, 6 тосгоны 23 нийтийн номын сан, ерөнхий боловсролын сургууль, Мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн 39 номын сан, албан байгууллагын 4 номын сан, нийт 66 номын санг мэргэжил арга зүйн зөвлөгөөгөөр ханган, “Бүс нутгийн загвар номын сан” үйл ажиллагааг 2020 оноос хэрэгжүүлж, жилдээ дунджаар 20000 гаруй уншигчийг бүртгэн авч давхардсан тоогоор 61000 гаруй ард иргэдэд 150000 гаруй номоор үйлчилгээ үзүүлсэн.

Сэлэнгэ аймгийн Нийтийн номын сан нь иргэдийн соёлын боловсролыг дээшлүүлэх сургалт мэдээллийн ажлыг 5 удаа зохион байгуулж 1200 иргэнийг, СОНА ажлыг зохион байгуулж 10008 иргэнийг, сургалт дугуйлан зохион байгуулж 5903 иргэнийг тус тус хамруулсан. Сурагчдын улирлын амралтад зориулсан “Өвлийн хөтөлбөр”, “Зуны хөтөлбөр”-ийн хүрээнд англи, орос хэлний сургалт, Бүтээлчээр унших дугуйлан, шүрээр урлах, нэхмэлийн дугуйлангуудыг тус тус тогтмол зохион байгуулсан.

Аймгийн Нэгдсэн Музей, 14 сум, 4 тосгоны нийт 19 Орон нутаг судлах танхимаар дамжуулан иргэд, олон нийтэд түүх дурсгал, эд өлгийн зүйлсийг таниулан, сурталчлан ажилласан.

Аймгийн Нэгдсэн Музей нь 1971 онд “Хувьсгалын Музей” нэртэйгээр байгуулагдаж, 2004 онд аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрээр

аймгийн Нэгдсэн музей нэртэй болж одоог хүртэл үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Нэгдсэн Музей нь 1921 оны Ардын хувьсгалд оролцсон партизан цэргүүдийн эдэлж хэрэглэж байсан эд зүйлс, ардын хувьсгалын түүхтэй холбоотой эд зүйлс, уран зураг, сийлбэр, хөөмөл баримал зэрэг 3200 гаруй үзмэрийг хадгалан хамгаалж, иргэд, олон нийт, хүүхэд, залуус болон гадаадын жуулчид зэрэг 14000 гаруй иргэдэд үйлчилж, музейн боловсролын чиглэлээр музейн үзмэрүүдийг түшиглэн түүхийн болон монгол ёс заншлыг өвлүүлэн уламжлуулах тал дээр олон хэлбэрт сургалт мэдээллийг түгээж мэдлэг олголтыг нэмэгдүүлж, соён гэгээрүүлэх ажлыг зохион байгуулсан. Мөн түүх дурсгалын үнэт бүтээлүүдийг сэргээн засварлахад шаардагдах хөрөнгийг шийдвэрлэж, хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулж, иргэдэд үйлчилгээ үзүүлэх тухтай орчин нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Д. Тусгай хэрэгцээ, онцлог эрх ашиг бүхий бүлгийн эрх

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр зохион байгуулсан ажлын үр дүнгийн талаар:

Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар сумын төвд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын харьяа анги салбар үйл ажиллагаа явуулж байна. 2022 оны байдлаар аймгийн Цагдаагийн газраас эрүүгийн хэрэгт холбогдон шалгагдсан 14 этгээдэд цагдан хорих, таслан сэргийлэх арга хэмжээг авагдаж, Прокурор, мөрдөгч нараас цагдан хоригдсон этгээдүүдтэй 14-21 хоног тутамд уулзаж санал хүсэлтийг нь авч ажилласан. Цагдан хоригдсон этгээдүүдээс эрүү шүүлт тулгасан, хүний эрх зөрчигдсөнтэй холбоотой ямар нэгэн гомдол, санал, хүсэлт гаргаагүй. Цагдан хоригдсон этгээдүүдийн ар гэрийн хүмүүст давхардсан тоогоор 18 удаагийн эргэлт уулзалтыг хийсэн.

“Хүүхдийг эрсдэлээс урьдчилан сэргийлье” тусгай арга хэмжээний хүрээнд Ерөө сумын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлөөс 602.400 төгрөг, “Зөвийг зөвлөө” нэгдсэн арга хэмжээний хүрээнд Мандал, Сүхбаатар сумдын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлөөс 820.000 төгрөг нийт 1.4 сая төгрөгийн зардлыг тус тус шийдвэрлэсэн.

Хүүхдийг зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр Сүхбаатар сумын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөл, аймгийн Цагдаагийн газартай хамтран Ерөнхий боловсролын сургуулиудын дунд “Ногоон гэрэл, цагаан шугам” арга хэмжээ, “Орон нутгийн зам-Хөдөлгөөний соёл” ерөнхий арга хэмжээг зохион байгуулах төлөвлөгөөг баталж, 9.6 сая төгрөгийг шийдвэрлэсэн.

Аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл, аймгийн Цагдаагийн газар, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, сумдын Хамтарсан багууд хамтран хүүхэд эрсдэлд өртөж болзошгүй газруудад хяналт шалгалт зохион байгуулах удирдамж гарган 17 сум 6 тосгонд хяналт шалгалтыг 2022 оны 09 дүгээр сарын 26-ны өдрөөс эхлэн сарын хугацаанд зохион байгуулж, үр дүнг тооцсон.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас Цагдаагийн газар, Дэлхийн зөн Олон Улсын байгууллага, Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар

зөвлөлтэй хамтран хамтарсан багийн гишүүдийг чадавхжуулах 2 удаагийн сургалтыг зохион байгуулж, нийт 12 багийн 83 албан тушаалтанг хамруулсан.

“Таны оролцоо хамгийн чухал” сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулж, “Хүчирхийлэлтэй тэмцэхэд таны оролцоо чухал, Өсвөр насны сэтгэл зүйг даван туулах нь, Хуулийг яагаад хэрэгжүүлэх ёстой вэ” сэдвээр 13 удаагийн сургалтад 673 иргэн, Эрүүгийн болон Зөрчлийн тухай, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай, Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийг сурталчлах тэдэнд хууль эрх зүйн мэдлэг олгох зорилгоор давхардсан тоогоор 52 төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, 4 багийн зорилтот болон малчин өрхийн нийт 1600 иргэнд 50 удаа танхимын сургалт зохион байгуулж, гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдсэн 8 иргэнийг “Гэр бүлийн үнэ цэнэ” сэдэвт сургалтад хамруулсан.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 5 өрхийн 13 иргэнийг 1-44 хоногийн хугацаатай Түр хамгаалах байранд байрлуулж, тэдний хууль ёсны эрх, ашгийг хамгаалах чиглэлээр төрийн байгууллагуудтай холбож, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд 5, сэтгэл зүйн зөвлөгөөнд 5, хохирогч иргэнийг 18 удаагийн сургалтад тус тус хамруулсан.

Аймгийн хэмжээнд хүүхдийн эсрэг үйлдэгддэг гэмт хэрэг, насанд хүрээгүй хүнээс болон хүүхэд холбогддог гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг судалж, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор “Хүүхэд хамгаалал”, “Сэрэмжлүүлэе” ерөнхий арга хэмжээ, “Хүүхдийг эрсдлээс урьдчилан сэргийлэе”, “Унаач хүүхэд”, “Электрон тамхи” зэрэг тусгай арга хэмжээ, мөн аймгийн Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, Мандал, Баянгол сумдын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлүүдтэй хамтран “Таны оролцоо хамгийн чухал” тусгай арга хэмжээ, 32 удаагийн сургалтыг хийж, 481 иргэн, 937 сурагчийг хамруулсан.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас “Хүүхэд хамгаалал” цахим хурлыг 2022 онд 17 сумын Засаг дарга, 6 тосгоны захирагч, хамтарсан багийн гишүүд, Ерөнхий боловсролын сургуулийн захирлууд, сургууль, цэцэрлэгийн эцэг, эхийн зөвлөлийн төлөөлөл болон алба хаагчдыг оролцуулан зохион байгуулж, Цагдаагийн газар, Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, Боловсролын газар, Онцгой байдлын газар, Стандарт хэмжил зүйн үндэсний төвийн холбогдох мэргэжилтнүүд хүүхдийг гэмт хэрэг, зөрчил аливаа эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх, цаашид анхаарах асуудлын талаар мэдээлэл өгч, тэдний санал хүсэлтийг сонсож ажилласан.

Аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлөөс “Зөвийг зөвлөө” арга хэмжээний хүрээнд иргэд болон жолооч нар хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах архи согтууруулах ундааны зүйл хэрэглэхгүй байх талаар санамж, сэрэмжлүүлэг тараах материалын төсөв 400.000 төгрөг шийдвэрлэж, хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр 2022 онд сургуулийн өмнөх насны боловсролын цэцэрлэгийн насны хүүхдүүдийн дунд “Замын хөдөлгөөний цагаан толгой 2022” тэмцээнийг аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл, Боловсрол, шинжлэх ухааны газар, Улаан загалмайн нийгэмлэгтэй хамтран зохион байгуулсан.

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор "Аажуу явбал аяндаа хүрнэ дээ" нэгдсэн арга хэмжээний хүрээнд урьдчилан сэргийлэх, хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд 7.2 сая төгрөг, "Ногоон гэрэл-Цагаан шугам" тэмцээнд ашиглагдах 2.0 сая төгрөгийг тус тус шийдвэрлэсэн.

Мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх санамж сэрэмжлүүлгийг 3 төрлөөр гарган 800 малчин өрхөд тарааж, малчдын бүлгэмийн 157 хүнийг үнэмлэхжүүлэн, сэрэмжлүүлэг самбар 1, малын хулгайн талаарх төлбөртэй мэдээлэл авах 6 самбарыг хийж төв зам дагуу байршуулан мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх санамж, сэрэмжлүүлэгүүдийг цахимаар нийтэд түгээж ажилласан.

Мал хулгайлах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох ажилд 6.0 сая төгрөгийг шийдвэрлэж, үйл ажиллагаанд зарцуулсан.

Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх болон гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр Цагааннуур, Зүүнбүрэн, Шаамар, Түшиг сумын малчин, мал бүхий иргэдтэй 2022 оны 01 дүгээр сард малчдын зөвлөгөөнийг зохион байгуулж мал бүхий 315 малчин иргэдийг хамруулж, иргэдийн санал хүсэлтийг хүлээн авч зохих журмын дагуу шийдвэрлэсэн.

Аймгийн хэмжээнд "Мал, мах-2022" нэгдсэн арга хэмжээг 2022 оны 11 дүгээр сарын 04-ний өдрөөс эхлэн 1 сарын хугацаатай зохион байгуулан ажиллаж, аймгийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл, Цагдаагийн газартай хамтран 2022 оны 11 дүгээр сарын 23-наас 2022 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд 14 сум 4 тосгонд малчдын зөвлөгөөнийг зохион байгуулж 2600 гаруй малчид оролцож, малчдын бүлэг нөхөрлөл 48 байгуулж, бүлгийн 157 гишүүнд үнэмлэх олголоо.

Зам тээврийн хэрэг, ослоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор "Анхаар ослын аюултай хэсэг" гэсэн бичиглэл бүхий урьдчилан сэргийлэх самбар байршуулан хяналт шалгалтыг зохион байгуулж, хөдөлгөөнд оролцогч нарт 2 төрлийн 2100 ширхэг санамж, сэрэмжлүүлэг тарааж, ачаа тээвэрлэх журам зөрчсөн 24 зөрчлийг илрүүлж, торгууль оногдуулж, зөрчлийг давтан гаргахгүй байх хууль эрх зүйн зөвлөгөөг өгсөн.

Аймгийн Цагдаагийн газар, Авто тээврийн үндэсний төвтэй хамтран тээврийн хэрэгслүүдийн утааг хэмжиж, тээврийн хэрэгслийн үзлэг оношилгоонд ороогүй буюу бүрэн бус хөдөлгөөнд оролцож байсан 3635 тээврийн хэрэгслийн эзэмшигч жолооч нарт 137.530.0 төгрөгийн торгуулийн арга хэмжээ авч, 76 тээврийн хэрэгслийн гэрчилгээг Авто тээврийн үндэсний төвд хүлээлгэн өгч, аймгийн хэмжээнд хөдөлгөөнд оролцож байгаа нийт тээврийн хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдлыг хангуулах, зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалтыг улирал бүр тогтмол зохион байгуулж, хяналт шалгалтын ажлыг зохион байгуулсан.

Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр "Зөвийг зөвлөө", "Намайг алгас" нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулж, харьяа нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаг архи, согтууруулах ундаа худалдан борлуулдаг, түүгээр үйлчилдэг дэлгүүр, зочид буудал, баар, ресторан, караоке зэрэг 54 аж ахуй нэгжийн удирдлагуудтай

хамтарсан уулзалт зохион байгуулж хууль, эрх зүйн зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлж, “Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль”, “Зөрчлийн тухай”, “Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль”-ийг дагаж мөрдөх, иргэд, оршин суугчдын амгалан тайван байдлыг алдагдуулахгүй байх, хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг, хулгайлах, олон нийтийн газар биеэ зүй бусаар авч явах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулж, үр дүнг тооцсон.

Аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар, Мэргэжлийн хяналтын газруудаас Сэлэнгэ аймагт загас утаж худалдаалдаг иргэдэд хяналт шалгалтын ажлыг зохион байгуулж, “Ногоон дуу хоолой”, “Таны дуу хоолой байгалийг хамгаалж чадна” аянд худалдаа, үйлдвэрлэл эрхлэгч нарыг нэгдүүлж, аймгийн хэмжээнд загас агнуурын ач холбогдол бүхий Бүдүүний гүүр, Зэлтэрийн гол, Орхон гол, Хараа гол, “Орхон Сэлэнгийн Бэлчир”, “25-н тохой” Алтанбулаг сумын “Эвцэг”, “Хангайн даваа”, “Хонд” зэрэг газруудад шөнийн эргүүлийг ажиллуулж хяналт тавин ажиллаж илэрсэн зөрчлүүдийг арилгах арга хэмжээг авч ажилласан.

“Ятгах тусам нягтал”, “Unsend” нэгдсэн арга хэмжээний хүрээнд бэлтгэсэн видео шторк, зурагт хуудас зэргийг иргэд олон нийтэд түгээн ажилласан. Залилах гэмт хэргийн нөхцөл байдал, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээнд зарцуулагдах 2.0 сая төгрөгийг орон нутгийн төсвөөс шийдвэрлэсэн.

Аймгийн хэмжээнд хүүхдийн эсрэг үйлдэгддэг гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг судалж, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор “Хүүхэд хамгаалал”, “Сэрэмжлүүлье” ерөнхий арга хэмжээ, “Хүүхдийг эрсдлээс урьдчилан сэргийлье”, “Унаач хүүхэд”, “Электрон тамхи” зэрэг тусгай арга хэмжээ, сумдын Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөл, Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газартай хамтран “Таны оролцоо хамгийн чухал” тусгай арга хэмжээг зохион байгуулж, нийт 32 удаагийн сургалтад 481 иргэн, 937 сурагчийг хамруулж, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэж болзошгүй 42 иргэн, гэмт хэрэг, зөрчилд өртөж хохирч болзошгүй 99 хүүхдийг Цагдаагийн байгууллага судалгаа хяналтын санд бүртгэн, хамтарсан багаар хяналт тавьж ажилласан.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын Цагдан хорих байранд хөдөлмөрийн чадвар алдагдалтай тэтгэмж авдаг хоригдогч байхгүй. Төрийн болон төрийн бус 6 байгууллагатай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсны дагуу хоригдогчийн сурч, боловсрох эрхийг хангаж холбогдох сургалтуудыг тогтмол зохион байгуулан ажиллаж байна. Цагдан хорих байрны хүүхдийн өрөө, мэдүүлэг авах болон өмгөөлөгчтэй уулзах өрөөг стандартын дагуу засварласан. Цагдан хорих байранд хоригдсон хүүхдийн эрхийг хамгаалж хорих өрөөг насанд хүрэгсдийн өрөөнөөс тусгаарлаж, стандартын дагуу тохижуулж гар угаалтуурыг хүүхдийн нас, өндөрийн харьцаанд тохируулан газраас дээш 80 см өндөрт суурилуулсан. Тайлангийн хугацаанд тус газрын цагдан хорих байранд хүүхэд хоригдоогүй.

Хоригдсон хүүхэд болон тэдний ар гэрийнхэн тус газрын даргад болон прокурорын байгууллагад өргөдөл, гомдол гаргах боломжийг олгож хорих өрөөний хананд болон эргэлт уулзалтын хаалганы дэргэд “Нэг цонхны үйлчилгээний танхим”-д Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын болон Прокурорын

байгууллагын логотой “Санал хүсэлтийн хайрцаг” байрлуулж, санал хүсэлтийг хүлээн авах боломжоор хангасан.

Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаагаар хүүхдийн тэтгэлэгийн 357 гүйцэтгэх баримт бичигт шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулж 295831.6 төгрөгийг тэтгэлэг авагчид олгосон. Шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагаатай холбоотой иргэдээс хүүхдийн тэтгэлэгийн болон төлбөрийн гүйцэтгэх хуудас материалд 6, хоригдогчоос 98 /өмгөөлөгчтэй уулзах хууль зүйн туслалцаа авах хүсэлт 24, ар гэртэйгээ холбоо барих 19, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авахыг хүссэн 6, прокурорт хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой 4, өөрт тулгамдсан болон бусад асуудлаар 45/, алба хаагчдаас 8 /шилжин томилогдох, чөлөө олгох/ өргөдөл гомдол хүлээн авч хуулийн дагуу бүрэн шийдвэрлэсэн.

Шүүхийн шинжилгээний хэлтэс нь Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 200.0 сая төгрөгийн өртөг бүхий барилга барих ажлын дагуу тендерийн ажлыг нээлттэй зарлаж, 170 м2 талбай бүхий 6 ажлын өрөө, автомашины граж бүхий барилгыг “Сэлэнгэ таван хан” ХХК-иар гүйцэтгүүлэн, барилгын гүйцэтгэл 70 хувьтай байна.

Аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтэс нь холбогдох хууль тогтоомж болон Улсын бүртгэлийн үйлчилгээг үзүүлэн ажиллаж байна. Үүнд:

Иргэний улсын бүртгэлийн чиглэлээр Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.6 дахь хэсэгт зааснаар нутаг дэвсгэрийн нэгжийн харьяалал харгалзахгүйгээр бүртгэлийн үйлчилгээг дараах байдлаар үзүүлсэн байна. Үүнд:

- Төрсний бүртгэл- 257
- Гэрлэсний бүртгэл-81
- Гэрлэлт дуусгавар болсны бүртгэл-35
- Эцэг/эх/ тогтоосны бүртгэл-10
- Нас барсны бүртгэл-92
- Иргэний үнэмлэхийн бүртгэл /шинэ, сунгалт/ -828
- Иргэний үнэмлэх дахин олголт- 165
- Лавлагаа -2809
- Гадаад паспортын бүртгэл -125
- Дахин олгосон төрсний гэрчилгээ-55
- Дахин олгосон гэрлэсний гэрчилгээ-5

Нийт-4462

Биеийн давхцахгүй өгөгдлийн бүртгэлд 3916 иргэнийг бүртгэн, шинээр иргэний үнэмлэх авсан-1343, Иргэний үнэмлэхийн хугацаа дуусаж солиулсан 1982, иргэний үнэмлэхээ гэж үрэгдүүлсэн, хүчинтэй байдлаа алдагдуулсан, бусад шалтгаанаар 647 иргэний иргэнд дахин иргэний үнэмлэх олгосон байна. Үүнээс:

- Хаяж үрэгдүүлсэн-492
- Эцэг /эхийн/нэр, нэр өөрчилсөн-22
- Хаягийн өөрчлөлтийн хүрээнд иргэний үнэмлэхээ дахин авах хүсэлт гаргасан-1
- Дүр төрхийн өөрчлөлт орсон-33
- Төрсөн он тогтоолгосон-3
- Хүчинтэй байдал алдагдуулсан -42

E-Mongolia цахим аппликейшн ашиглан иргэний үнэмлэх захиалсан-59 бүртгэлийг баталгаажуулсан.

Иргэний улсын бүртгэлийн цахим мэдээллийн сан, цахим архив, иргэний баримтын архивын цаасан суурьт баримтыг үндэслэн иргэдэд 9601, албан хэрэгцээнд 1178, хууль хяналтын байгууллагад албан бичгээр 1093, нийт 11867 ширхэг лавлагаа олгон ажилласан. Иргэний улсын бүртгэлийн мэдээллийн санд бүртгэгдээгүй иргэдийн мэдээллийг иргэний баримтын архиваас бүртгэлийн дэвтрийг үндэслэн нөхөн бүртгэжээ.

Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн чиглэлээр Монгол улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Газрын тухай хууль, Монгол улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль, Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хууль болон холбогдох бусад хуулийг хэрэгжүүлэн ажиллалаа. Үүнд:

- Газраас бусад үл хөдлөх эд хөрөнгийн бүртгэлийн 6076
- Газар өмчлөх эрхийн 7634
- Газар эзэмших ашиглах эрхийн 2409 нийт 16119 мэдүүлэг хүлээн авч, эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлд бүртгэсэн.

2022 оны жилийн эцсийн байдлаар хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн чиглэлээр:

Шинээр үүсгэн байгуулагдсан 214
 Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ дахин олгосон 82
 Хуулийн этгээдийн мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлт 430
 Шашны байгууллагын тусгай зөвшөөрлийг сунгасан 8
 Шашны байгууллагын мэдээлэлд оруулсан өөрчлөлт 4
 Татан буугдсан 6
 Салбар төлөөлөгчийн газар 31
 Хуулийн этгээдийн салбар төлөөлөгчийн газрын гэрчилгээ дахин авах 1
 Хуулийн этгээдийн оноосон нэрийн баталгаажуулалт 222
 Тамга тэмдгийн хяналтын хуудас олгосон 279
 Иргэн хуулийн этгээд, хууль хяналтын байгууллагаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу 61 лавлагаа

Е-Монголиа цахим сайтаар ирүүлсэн 1041 хүсэлтийг хүлээн авсан бөгөөд нийт 2318 бүртгэлийг тус тус хийж гүйцэтгэсэн.

Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн үйл ажиллагааны талаарх бодлого, шийдвэрийн талаар Монгол Улсад орчин цагийн Архивын салбар үүсэн байгуулагдсаны 95 жилийн ойг угтан 2022 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдөр орон нутгийн төр, захиргааны байгууллагууд, аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний байгууллагуудын архив, албан хэрэг хөтлөлтийн ажилтнуудын дунд ажил мэргэжлийн уралдааныг, 12 дугаар сарын 05-ны өдөр архив, албан хэрэг хөтлөлтийн ажилтны “Бага чуулган”-ыг Архивын ерөнхий газрын Сургалт, судалгааны газартай хамтран Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хууль, түүнд холбогдох эрх зүйн актуудын талаар сургалт зохион байгуулсан.

Улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар баригдсан барилга байгууламжийн зураг төсөл, техникийн баримтуудыг хүлээн авах ажлын хүрээнд

56 объектын 72 баримтыг хүлээн авч акт, бүртгэл үйлдэж, 2021, 2022 онуудад хүлээн авсан 28 барилга байгууламжийн хувийн хэрэг, ажлын зургуудад эрдэм шинжилгээ, техник боловсруулалт хийсэн. 2022 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр явагдсан аймаг, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн болон дахин сонгуулийн саналын хуудас, бусад баримт бичгүүдийг аймгийн Сонгуулийн хорооны холбогдох ажилтнаас бүртгэл, жагсаалтаар хүлээн авч, хөмрөгт байрлуулсан.

Тус архивт хадгалагдаж буй 175 хөмрөгийн 35119 хадгаламжийн нэгжээс 156 хөмрөгийн 4550 хадгаламжийн нэгж буюу 580588 хуудас бүхий лавлагааны ажилд ихээр ашиглагддаг удирдлагын баримтыг цахимжуулахаар сонгож авснаас 2022 оны 12 дугаар сарын байдлаар 139 хөмрөгийн 4316 хадгаламжийн нэгжийн 491765 хуудас баримтыг цахим хэлбэрт шилжүүлж, цахимжуулалтын ажлын явц нийт хөмрөгийн түвшинд 89,1 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.

Гуравдугаар бүлэг.Тулгамдсан хүний эрхийн зөрчил

Иргэдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэсэн талаар

Аймгийн хэмжээнд төрийн байгууллага, албан тушаалтанд 2022 онд нийт 3522 иргэн хандаж санал, хүсэлт, өргөдөл, гомдол гаргаснаас 3441 иргэний өргөдлийг хуулийн хугацаанд нь шийдвэрлэж хариу өгсөн нь 97.7 хувийн үзүүлэлттэй байна. Нийт ирсэн өргөдөл, гомдлыг 2021 онтой харьцуулахад 1949 буюу 35.6 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. Аймгийн хэмжээнд бүх шатны байгууллагад иргэдээс ирүүлсэн өргөдөл, гомдлын шийдвэрлэлтийг дунджаар 14 хоногт шийдвэрлэн хариуг хүргүүлэн ажилласан. “Таныг сонсьё” арга хэмжээг “Төлөөлөгчдийн өдөр”-тэй хамтатган зохион байгуулж 400 гаруй иргэдийн санал хүсэлтийг хүлээн авч шийдвэрлэж ажилласан. Монгол Улсын Ерөнхий Сайдын 2022 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдрийн 214 дүгээр захирамжийн дагуу Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг хууль тогтоомжийн хүрээнд судлан үзэж, шуурхай шийдвэрлэх ажлын хэсгийг аймгийн Засаг даргын 2022 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдрийн А/526 тоот захирамжаар байгуулан аймгийн хэмжээнд шийдвэрлэгдээгүй байсан 183 өргөдөл гомдлыг шийдвэрлэн хариуг холбогдох иргэдэд хүргүүлэн ажилласан.

Аймгийн хэмжээнд 2022 онд нийт 733 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь урьд оны мөн үеэс 140 хэргээр буюу 23.6 хувиар өссөн. Үүнд “Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг” 223 бүртгэгдэж, өнгөрсөн оны мөн үеэс 22 хэргээр буюу 10.9 хувиар өссөн. Мөн иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн 3912 гомдол, мэдээллийг хүлээн авч шалгаснаас 1451 буюу 37,0 хувийг гэмт хэргийн шинжтэй, 2461 буюу 63,0 хувийг зөрчлийн шинжтэй гомдол, мэдээлэл тус тус эзэлж байна.

“Хүний бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг” 16 бүртгэгдэж, 5 хэргээр буюу 45.5 хувиар өссөнтэй холбогдуулан хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр “Зөвийг зөвлөө”, “Намайг алгас” нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулж, аймгийн төв Сүхбаатар сумын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаг архи, согтууруулах ундаа худалдан борлуулдаг, түүгээр үйлчилдэг Дэлгүүр, Зочид буудал, Баар, Ресторан, Караокены захирал, эрхлэгч нартай хамтарсан уулзалт

зохион байгуулж нийт 54 аж ахуйн нэгжийн захирал, эрхлэгч нарт мэдээлэл өгч, Монгол Улсын “Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль”, “Зөрчлийн тухай” болон “Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль”-ийг дагаж мөрдөх, иргэд, оршин суугчдын амгалан тайван байдлыг алдагдуулахгүй байх, хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг, хулгайлах, олон нийтийн газар биеэ зүй бусаар авч явах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хугацаатай албан шаардлагыг хүргүүлж, хяналт тавьж ажилласан.

Аймгийн төвд 522, Мандал суманд 649, Сайхан суманд 179 иргэн нийт 1350 иргэд согтуугаар саатуулагдаж, шүүхийн шийдвэрээр баривчлагдсан хүн аймгийн төвд 339, Мандал суманд 305, Сайхан суманд 242 иргэнд хууль эрх зүйн мэдлэг олгох, хорт зуршлаас татгалзах чиглэлээр сургалт зохион байгуулж ажилласан.

“Түр хамгаалах байранд” хүчирхийлэлд өртсөн 36 хохирогчийг 231 хоногийн хугацаатай байрлуулж, эрүүл мэнд, сэтгэл зүйн тусламж үйлчилгээнд хамруулах ажлыг зохион байгуулж, хамтарсан багаас мэргэжил арга зүйн зөвлөгөө өгч, хүчирхийлэл үйлдэгч нарт хамтарсан багаас тавих хяналтыг нэмэгдүүлэх, дахин зөрчил үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр 11 удаагийн мэдэгдэл хүргүүлж ажилласан.

Байгаль орчны чиглэлээр: Аймгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд Хэнтий нуруунд хамаарах 977 зүйл ургамал, Монгол дагуурын уулын хээрийн районд хамаарах 946 зүйл ургамалтай. Тэдгээрийн дотор Хэнтийн нуруунд 16 зүйл мод, 120 зүйл сөөг, 844 зүйл өвслөг ургамал байдаг бол Монгол дагуурын районд 946 дээд ургамал тэмдэглэсний 13 зүйл мод, 107 зүйл сөөг, 831 зүйл өвслөг ургамал ургадаг байна гэсэн судалгаа бий ч сүүлийн жилүүдэд уур амьсгалын дулаарал, цөлжилт, бэлчээрийн хэт ашиглалт /малын тоо толгой болон бэлчээрийн даацыг үл харгалзан олноор бөөгнөрч буй шинэ малчид, хяналтгүй бэлчээрийн талбай/, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий газарт учирч буй хэт ачаалал, уул уурхай болон хүний бусад үйл ажиллагааны улмаас байгалийн ургамлын тархацын хүрээ хумигдан, нөөц нь жилээс жилд хомсдож, хот суурин газрын хүн ам, автомашины тоо өсч, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ нэмэгдэхийн хэрээр агаар, хөрс, усны бохирдлын түвшин зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс давах тохиолдлууд гарч байгаад анхаарал хандуулах нь зүйтэй байна.

Хог хаягдлын ихэнх хэсгийг гэр хорооллын хог хаягдал эзэлж байгаа бөгөөд үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын ихэнх хэсгийг үйлдвэрлэл болон барилгын хог хаягдал эзэлсэн. Хүн ам, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний хөгжил нэмэгдэж байгаатай холбоотой сүүлийн жилүүдэд хатуу хог хаягдлын хэмжээ ихэссэн байна.

Мөн Сайхан сумын агаарын чанар сүүлийн жилүүдэд “Хөтөл цемент шохой” Төрийн өмчийн Компанийн үйлдвэрийн технологийн зуухнаас гарч байгаа хаягдал утааны улмаас агаарын чанар муудаж байгаа тул тус суманд байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээ хийх шаардлагатай байна гэж дүгнэж байна.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Санал, дүгнэлт

Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг Сэлэнгэ аймагт хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний явц байдал үр дүнд хяналт шинжилгээ хийхэд дүгнэлтээр хөтөлбөрийн зорилтод ажлуудаас хүний эрхийг хангах орон нутгийн үйл ажиллагаа, хүний улс төрийн эрх эрх чөлөө, төрийн алба хаших, эвлэлдэн нэгдэх, мэдээллийн эрх чөлөө, үзэл бодлоо илэрхийлэх, хөдөлмөрлөх эрхийг хангах, төрөөс туслалцаа авах, нийгмийн хамгаалал хүртэх эрхийг хангахаар төлөвлөсөн багц ажил арга хэмжээнүүдийн хэрэгжилт хангалттай байна.

Эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, эдийн засгийн болоод оюуны өмчийн эрхийг хангахаар төлөвлөгдсөн ажлуудын хэрэгжилтэд анхаарч ажиллах шаардлагатай гэж үзсэн.

Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилт, төлөвлөгдсөн ажил, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, хэрэгжилтийн үр дүнд хийсэн хяналт шинжилгээ үнэлгээнээс хөтөлбөрийн хэрэгжилтэнд дараах үр дүн, ололт амжилт, алдаа дутагдал оршин байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн.

Үр дүн. Монгол Улсад хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг аймаг, суманд хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын энэ чиглэлийн үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах, мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий аймаг, сумын хүний эрхийн үндэсний хөтөлбөрийн салбар хороодтой болж, тогтсон дүрэм журамтайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж, ажлаа Хүний эрхийн үндэсний хөтөлбөрийн Үндэсний хороо, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, иргэд олон нийтэд жил бүр тайлагнадаг болсон.

Хуулиар зөвшөөрөгдсөн мэдээллээр хангагдах иргэний эрхийг хангаж аймаг, сумын Засаг даргын Тамгын газруудад “Иргэдэд мэдээллээр үйлчлэх” төвүүд бий болж үйл ажиллагаа нь тогтмолжсон.

Нутгийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний байгууллагуудад үйл ажиллагааны ил тод байдалд ахиц гарч зорилт, чиг үүрэг, үйлчилгээний арга хэлбэр, дүрэм журам, төлбөр хураамж, хариуцах албан тушаалтны зэрэг мэдээллүүдээ ил тод байнгын хэлбэрээр сурталчилах ажил хэвшил болсон.

Иргэдийн эвлэлдэн нэгдсэн төрийн бус байгууллага, нутгийн захиргааны байгууллагын хамтын ажиллагааны тогтсон арга хэлбэр бий болж аймгийн Засаг даргаас хүний эрхийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудтай хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулж ажилладаг болсон.

Аймгийн хэмжээнд “Нээлттэй хаалганы өдөр” арга хэмжээг аймгийн онцлогтойгоор зохион байгуулж иргэдийн санал бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хангах, тэдгээрийг шуурхай шийдвэрлэх ажил тогтмолжсон.

Хүний суурь эрхээс эрүүл мэндийг хамгаалах, сурч боловсрох, хөдөлмөрлөх, аж ахуй эрхлэх эрхийг хангах бодитой ажлууд хийгдэж ахиц дэвшил бий болсон.

Хүний эрхийн төлөв байдлын судалгаа, тандалтыг хэсэгчилсэн байдлаар явуулж дүгнэлт гаргаж, нутгийн төр захиргааны байгууллагын бодлого шийдвэрт тусгах ажлын эхлэл бий болсон.

Олон Улсын Хүний эрхийн өдөр арга хэмжээг жил бүр Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын орон нутаг дахь төлөөлөлтэй хамтран улсын хэмжээнд анх удаа “Хүний

эрхийн театр” арга хэмжээг хууль сахиулах байгууллагуудын дунд зохион байгуулж, Хүний эрхийн төлөө хамтдаа аяныг зохион байгуулж хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, хүний эрх, эрх чөлөөг хэрхэн хангах талаарх сургалт, сурталчилгааны ажлууд болон сумдын Засаг даргын Тамгын газруудын дунд “Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө”-ний биелэлтийг тайлагнаж мэдээлэх ажлыг тус тус зохион байгуулан ажилласан.

Санал.

2022 оны гэмт хэргийн үзүүлэлтээс авч үзвэл нийт 775 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс согтуугаар үйлдэгдсэн гэмт хэрэг 34 буюу нийт гэмт хэрэгт 18,0 хувийг эзэлж байгаа нь архидан согтуурснаас үүдэлтэй гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл болж хүний эрх зөрчигдөх суурь болж байгааг анхаарч ажиллах

Аймгийн Нэгдсэн Музей нь музейн үзмэрүүдийг олон нийтэд хүргэхдээ орчин үеийн техник, технологийн дэвшилийг ашиглан вертиул хэлбэрээр хүргэх ажлыг зохион байгуулах

Хүний эрхийн талаарх гадаад орны туршлагаас судлах, хүний эрхийн мэдлэг олгох сайн туршлагыг нэвтрүүлэх

Иргэдийн гал түймэр, осол, аюулт үзэгдэлээс урьдчилан сэргийлэх, аюулгүй байдлаа хангах мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор айл өрхөд аман ухуулга, яриаг хийхийн зэрэгцээ цаг үеийн нөхцөл байдалтай уялдуулан, зохион байгуулж буй арга хэмжээний хүрээнд сэрэмжлүүлэг, ухуулга, сурталчилгааны материал бэлтгэх олон нийтийн сүлжээнд тавьж олон нийтэд сурталчилан таниулахад төр захиргааны байгууллага хамтран ажиллах

Дэлхий нийтээр хот суурин газрын агаарын бохирдлыг бууруулах, хөрсний элэгдлээс хамгаалах, уур амьсгалыг зөөлрүүлэх, дуу шуугианыг намдаах, хотын өнгө үзэмжийг нэмэгдүүлэн, хүн амын эрүүл амьдрах орчныг бүрдүүлэхэд зүлэг мод, сөөг тарьж цэцэрлэгжүүлэн, ногоон байгууламжийн эзлэх талбайн хувь хэмжээг цаг үргэлж нэмэгдүүлэх

Цаашид Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд иргэд олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, идэвх санаачлагыг өрнүүлэх, иргэний эрх үүргийн нэгдлийг хангах, иргэдээс төр, нийгэм, хамт олны өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх ухамсар, сэтгэхүйг дээшлүүлэх, хувийн хэвшлийн байгууллагын эзэд, ажиллагсдын хүний эрхийн боловсрол мэдлэгийг сайжруулахад түлхүү анхаарах зэрэг асуудал байгааг анхааран ажиллах зэрэг саналуудыг хүргүүлж байна.

ТАЙЛАН БИЧСЭН: ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ХЭЛТСИЙН
АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН

Л.БАЯРСҮРЭН

ХЯНАСАН: АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН ХУУЛЬ,
ЭРХ ЗҮЙН ХЭЛТСИЙН ДАРГЫН ҮҮРГИЙГ ТҮР ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ
С.БАТЖАРГАЛ

ТАНИЛЦСАН: ЗАСАГ ДАРГА

Н.ЛХАГВАДОРЖ